

Zbornik sudske prakse

PRESUDA SUDA (veliko vijeće)

3. ožujka 2020.*

„Zahtjev za prethodnu odluku – Zaštita potrošača – Direktiva 93/13/EEZ – Nepoštene odredbe u potrošačkim ugovorima – Ugovor o hipotekarnom kreditu – Promjenjiva kamatna stopa – Referentni indeks koji se temelji na hipotekarnim kreditima štedionica – Indeks koji proizlazi iz podzakonske ili upravne odredbe – Jednostrano unošenje takve ugovorne odredbe odlukom trgovca – Nadzor zahtjeva transparentnosti koji provodi nacionalni sud – Posljedice utvrđenja nepoštenosti ugovorne odredbe”

U predmetu C-125/18,

povodom zahtjeva za prethodnu odluku na temelju članka 267. UFEU-a, koji je uputio Juzgado de Primera Instancia n° 38 de Barcelona (Prvostupanjski sud br. 38 u Barceloni, Španjolska), odlukom od 16. veljače 2018., koju je Sud zaprimio istog dana, u postupku

Marc Gómez del Moral Guasch

protiv

Bankia SA,

SUD (veliko vijeće),

u sastavu: K. Lenaerts, predsjednik, R. Silva de Lapuerta, potpredsjednica, J.-C. Bonichot, A. Arabadžiev, E. Regan, M. Safjan i S. Rodin (izvjestitelj), predsjednici vijeća, L. Bay Larsen, T. von Danwitz, D. Šváby, F. Biltgen, K. Jürimäe i C. Lycourgos, suci,

nezavisni odvjetnik: M. Szpunar,

tajnik: L. Carrasco Marco, administratorica,

uzimajući u obzir pisani postupak i nakon rasprave održane 25. veljače 2019.,

uzimajući u obzir očitovanja koja su podnijeli:

- za M. Gómeza del Morala Guascha, J. M. Erasquin Vázquez, A. Benavente Antolín, M. Ortiz Pérez i S. Moreno de Lamo, *abogados*,
- za društvo Bankia SA, R. Fernández-Aceytuno Sáenz de Santamaría, F. Manzanedo González, M. Muñoz García-Liñán, V. Rodríguez de Vera Casado, L. Briones Bori i A. Fernández García, *abogados*,

* Jezik postupka: španjolski

- za španjolsku vladu, M. J. García-Valdecasas Dorrego i J. Rodríguez de la Rúa Puig, u svojstvu agenata,
 - za vladu Ujedinjene Kraljevine, S. Brandon, u svojstvu agenta, uz asistenciju A. Howard, *barrister*,
 - za Europsku komisiju, N. Ruiz García, J. Baquero Cruz i C. Valero, u svojstvu agenata,
- saslušavši mišljenje nezavisnog odvjetnika na raspravi održanoj 10. rujna 2019.,
donosi sljedeću

Presudu

- 1 Zahtjev za prethodnu odluku odnosi se na tumačenje Direktive Vijeća 93/13/EEZ od 5. travnja 1993. o nepoštenim uvjetima u potrošačkim ugovorima (SL 1993., L 95, str. 29.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 15., svezak 12., str. 24.), posebno njezina članka 1. stavka 2., članka 4. stavka 2., članka 6. stavka 1., članka 7. stavka 1. i članka 8.
- 2 Zahtjev je upućen u okviru spora između Marca Gómeza del Morala Guascha i društva Bankia SA vezano uz odredbu o ugovornoj promjenjivoj kamatnoj stopi, sadržanu u ugovoru o hipotekarnom kreditu sklopljenom između tih dviju stranaka.

Pravni okvir

Pravo Unije

- 3 U dvadeset i četvrtoj uvodnoj izjavi Direktive 93/13 navodi se da „sudovi [i] upravna tijela država članica moraju na raspolaganju imati odgovarajuća i djelotvorna sredstva za sprečavanje stalne primjene nepoštenih odredaba u potrošačkim ugovorima”.

- 4 U članku 1. stavku 2. te direktive određuje se:

„Ugovorne odredbe koje su odraz obaveznih zakonskih ili regulatornih odredaba i odredaba ili načela međunarodnih konvencija u kojima su države članice ili [Europska unija] stranke, posebno u području prijevoza, ne podliježu odredbama ove Direktive.”

- 5 Članak 4. te direktive određuje:

„1. Ne dovodeći u pitanje članak 7., nepoštenost ugovorne odredbe procjenjuje se tako da se u obzir uzimaju priroda robe ili usluga na koje se ugovor odnosi [te upućivanjem na][,] u vrijeme kada je ugovor sklopljen, sve popratne okolnosti sklapanja ugovora i sve ostale odredbe tog ugovora ili nekog drugog ugovora o kojem on ovisi.

2. Procjena o tome jesu li neke odredbe nepoštena ne odnosi se na definiciju glavnog predmeta ugovora ni na primjerenost cijene i naknade na jednoj strani, i isporučene usluge i rob[e], na drugoj, sve dok su te odredbe jasno i razumljivo sastavljene.”

- 6 U skladu s člankom 5. iste direktive:

„U slučaju ugovora u kojima se potrošaču sve ili određene odredbe nude u pisanom obliku, te odredbe uvijek moraju biti sročene jasno i razumljivo. Ako postoji sumnja oko značenja neke odredbe, prednost ima tumačenje koje je najpovoljnije za potrošača. [...]”

7 Članak 6. stavak 1. Direktive 93/13 predviđa:

„Države članice utvrđuju da u ugovoru koji je prodavatelj robe ili pružatelj usluge sklopio s potrošačem prema nacionalnom pravu nepoštene odredbe nisu obvezujuće za potrošača, a da ugovor u tim uvjetima i dalje obvezuje stranke ako je u stanju nastaviti važiti i bez tih nepoštenih odredaba.”

8 U skladu s člankom 7. stavkom 1. te direktive:

„U interesu potrošača i tržišnih konkurenata države članice osiguravaju da postoje primjerena i djelotvorna sredstva za sprečavanje stalnog korištenja nepoštenih odredaba u ugovorima koj[e] prodavatelji robe i pružatelji usluga sklapaju s potrošačima.”

9 Članak 8. te direktive određuje:

„Kako bi osigurale najviši stupanj zaštite potrošača, države članice mogu u području na koje se odnosi ova Direktiva usvojiti ili zadržati najstrože odredbe spojive s Ugovorom.”

10 Prilog Direktivi 93/13, koji sadržava okvirni popis ugovornih odredbi koje se mogu proglasiti nepoštenima, glasi ovako:

„1. Odredbe čiji su predmet ili svrha:

[...]

- (l) mogućnost određivanja cijene robe u vrijeme isporuke ili omogućavanje prodavatelju robe ili pružatelju usluga da je poveća, bez odgovarajućeg prava za potrošača da u oba ta slučaja može raskinuti ugovor ako je konačna cijena previsoka u odnosu na cijenu dogovorenu u vrijeme sklapanja ugovora;

[...]

2. Područje primjene točaka (g), (j) i (l)

[...]

- (c) Točke (g), (j) i (l) ne primjenjuju se na:

- [...] transakcije prenosivih vrijednosnih papira, financijskih instrumenata i ostalih proizvoda ili usluga kod kojih je cijena povezana s fluktuacijom burzovnih kotacija ili indeksa ili stopama na financijskom tržištu na koje prodavatelj robe ili pružatelj usluga nema utjecaj,

[...]

- (d) Točka (l) nije prepreka za klauzule o indeksaciji cijena, ako je to u skladu sa zakonom, pod uvjetom da je metoda prema kojoj cijene variraju jasno opisana.”

Španjolsko pravo

11 Članak 1303. Códiga Civil (Građanski zakonik) određuje:

„Kada se obveza proglasi ništetnom, ugovorne strane moraju jedna drugoj vratiti stvari koje su bile predmet ugovora, plodove tih stvari i cijenu zajedno s kamatama, osim u slučajevima predviđenima u sljedećim člancima.”

- 12 Druga dodatna odredba Ordena del Ministerio de la Presidencia, sobre transparencia de las condiciones financieras de los préstamos hipotecarios (Odluka Ureda predsjednika vlade o transparentnosti uvjeta financiranja hipotekarnih kredita) od 5. svibnja 1994. (BOE br. 112 od 11. svibnja 1994., str. 14444.), kako je izmijenjen Ministarskom odlukom od 27. listopada 1995. (BOE br. 261 od 1. studenoga 1995., str. 31794.) (u daljnjem tekstu: Odluka od 5. svibnja 1994.), određivala je:

„Na temelju izvješća [Dirección General del Tesoro y Política Financiera (Glavna uprava za riznicu i financijsku politiku, Španjolska)], Španjolska narodna banka okružnicom definira niz službenih referentnih indeksa ili stopa koje subjekti iz članka 1.1. mogu primjenjivati na hipotekarne kredite s promjenjivom kamatnom stopom te redovno objavljuje njihovu vrijednost.”

- 13 Real Decreto Legislativo 1/2007 por el que se aprueba el texto refundido de la Ley General para la Defensa de los Consumidores y Usuarios y otras leyes complementarias (Kraljevska zakonodavna uredba 1/2007 o usvajanju pročišćenog teksta Općeg zakona o zaštiti potrošača i korisnika i drugih dodatnih zakona) od 16. studenoga 2007. (BOE br. 287 od 30. studenoga 2007., str. 49181.; u daljnjem tekstu: Kraljevska zakonodavna uredba 1/2007) u članku 8., naslovljenom „Temeljna prava potrošača i korisnika”, određuje:

„Petrošači i korisnici imaju sljedeća temeljna prava:

[...]

- b) zaštita njihovih opravdanih gospodarskih i socijalnih interesa, prije svega od nepoštenih trgovačkih praksi i uključivanja u ugovore nepoštenih odredbi.

[...]”

- 14 U članku 60. Kraljevske zakonodavne uredbe 1/2007, naslovljenom „Obavješćavanje prije sklapanja ugovora”, predviđa se:

„1. Prije nego što se potrošač ili korisnik obveže ugovorom ili ponudom istog tipa, trgovac mu mora na jasan i razumljiv način pružiti relevantne, točne i dostatne informacije o glavnim značajkama ugovora, posebno o pravnim i financijskim uvjetima, ako one jasno ne proizlaze iz konteksta.

[...]”

- 15 Sukladno članku 80. Kraljevske zakonodavne uredbe 1/2007, naslovljenom „Zahtjevi u pogledu ugovornih odredbi o kojima se nije pojedinačno pregovaralo”:

„1. U ugovorima sklopljenima s potrošačima i korisnicima koji sadržavaju odredbe o kojima se nije pojedinačno pregovaralo, uključujući ugovore koje sklapaju javna upravna tijela te o njima ovisni subjekti i poduzeća, te ugovorne odredbe moraju ispunjavati sljedeće zahtjeve:

[...]

- c) dobra vjera i pravedna ravnoteža između obveza stranaka, što u svakom slučaju isključuje korištenje nepoštenih ugovornih odredbi.

[...]”

- 16 Članak 82. Kraljevske zakonodavne uredbe 1/2007, naslovljen „Pojam nepoštenih ugovornih odredbi”, određuje:

„1. Smatraju se nepoštenima sve ugovorne odredbe o kojima se nije pojedinačno pregovaralo i sve prakse koje ne proizlaze iz izričitog sporazuma ako, suprotno zahtjevu savjesnosti i poštenja, uzrokuju znatnu neravnotežu u pravima i obvezama ugovornih strana na štetu potrošača i korisnika.

[...]”

- 17 Članak 27. Ordena EHA/2899/2011 de transparencia y protección del cliente de servicios bancarios (Ministarska odluka EHA/2899/2011 o transparentnosti i zaštiti korisnika bankovnih usluga) od 28. listopada 2011. (BOE br. 261 od 29. listopada 2011., str. 113242.), naslovljen „Službene kamatne stope”, u stavku 1. točki (a) predviđa:

„1. Za potrebe njihove primjene od strane kreditnih subjekata, sukladno uvjetima utvrđenima u ovoj ministarskoj odluci, sljedeće službene kamatne stope objavljivat će se na mjesečnoj osnovi:

a) prosječna stopa na hipotekarne kredite u trajanju duljem od tri godine za kupnju stana čija se cijena slobodno određuje koje odobravaju kreditne institucije u Španjolskoj”.

- 18 Ley 14/2013 de apoyo a los emprendedores y su internacionalización (Zakon 14/2013 o potpori poduzetnicima i njihovoj internacionalizaciji) od 27. rujna 2013. (BOE br. 233 od 28. rujna 2013., str. 78787.) u petnaestoj dodatnoj odredbi određuje da se ukinute stope spomenute u njezinu stavku 1., među kojima i indeks koji se temelji na prosječnoj stopi na hipotekarne kredite španjolskih štedionica (u daljnjem tekstu: IRPH španjolskih štedionica), zamjenjuju zamjenskim referentnim indeksom ili stopom predviđenom ugovorom te da je, ako nema ugovorene zamjenske stope, zamjenska stopa „službena kamatna stopa pod nazivom ‚prosječna stopa na hipotekarne kredite u trajanju duljem od tri godine za kupnju stana čija se cijena slobodno određuje koje odobravaju kreditne institucije u Španjolskoj’, na koju se primjenjuje marža koja odgovara aritmetičkoj sredini razlika između ukinute i gore spomenute stope, a koje se izračunavaju prema podacima dostupnima između dana sklapanja ugovora i dana kad je stopa stvarno zamijenjena”.

Glavni postupak i prethodna pitanja

- 19 Dana 19. srpnja 2001. M. Gómez del Moral Guasch sklopio je s prednikom društva Bankia, bankarskom institucijom, ugovor o hipotekarnom kreditu na iznos od 132 222,66 eura radi financiranja kupnje stana.
- 20 Točka 3.bis tog ugovora, naslovljena „Promjenjiva kamatna stopa”, sadržava odredbu sukladno kojoj se kamatna stopa koju plaća potrošač mijenja ovisno o IRPH-u španjolskih štedionica (u daljnjem tekstu: sporna ugovorna odredba). Sporna ugovorna odredba glasi ovako:

„Ugovorna kamatna stopa određuje se za šestomjesečna razdoblja koja se računaju od dana potpisivanja ugovora, pri čemu za prvo šestomjesečno razdoblje vrijedi stopa koja se navodi u trećoj financijskoj odredbi. Za sljedeća šestomjesečna razdoblja primjenjuje se prosječna stopa na hipotekarne kredite u trajanju duljem od tri godine za kupnju stana čija se cijena slobodno određuje koje odobravaju kreditne institucije u Španjolskoj na snazi u trenutku revizije, a koju Španjolska narodna banka u redovitim vremenskim razmacima službeno objavljuje u *Boletínu Oficial del Estado* za hipotekarne kredite za kupnju stana s promjenjivom stopom, zaokružena na iduću četvrtinu postotnog boda i uvećana za 0,25 postotna boda.”

- 21 M. Gómez del Moral Guasch podnio je tužbu Juzgado de Primera Instancia n° 38 de Barcelona (Prvostupanjski sud br. 38 u Barceloni, Španjolska) tražeći, među ostalim, utvrđivanje ništetnosti te ugovorne odredbe zbog njezine navodne nepoštenosti.
- 22 Sud koji je uputio zahtjev u prvom redu ističe da je indeksacija promjenjivih kamata hipotekarnog kredita koja se izračunava na temelju IRPH-a španjolskih štedionica nepovoljnija od stope koja se izračunava na temelju prosječne stope na europskom međubankarskom tržištu (u daljnjem tekstu: indeks Euribor), koja se primjenjuje u slučaju 90 % hipotekarnih kredita ugovorenih u Španjolskoj. Navodi da primjena IRPH-a španjolskih štedionica uzrokuje dodatne troškove u visini od 18 000 do 21 000 eura po kreditu.
- 23 Sud koji je uputio zahtjev zatim se pita ima li činjenica da je IRPH španjolskih štedionica regulirani indeks za posljedicu to da se iznimka iz članka 1. stavka 2. Direktive 93/13 treba primjenjivati čak i ako podvrnutost strana ugovora o kreditu tom indeksu proizlazi iz primjene odredbe tog ugovora.
- 24 Nadalje, sud koji je uputio zahtjev pita se mora li potrošač, da bi mogao procijeniti financijske troškove ugovorenog kredita, biti obaviješten o metodi izračuna referentnog indeksa kao i o njegovim promjenama u prošlosti. U tom smislu, sud koji je uputio zahtjev ističe da u svrhu osiguravanja više razine zaštite potrošača od one koja je predviđena tom direktivom, iznimka iz članka 4. stavka 2. Direktive 93/13 nije prenesena u španjolski pravni sustav.
- 25 Osim toga, sud koji je uputio zahtjev pita se bi li, u slučaju neusklađenosti sporne ugovorne odredbe s pravom Unije, zamjena indeksa „Euribor” IRPH-om španjolskih štedionica ili otplata samo pozajmljene glavnice bez plaćanja kamata bila u skladu s Direktivom 93/13.
- 26 U tim je okolnostima Juzgado de Primera Instancia n° 38 de Barcelona (Prvostupanjski sud br. 38 u Barceloni) odlučio prekinuti postupak i uputiti Sudu sljedeća prethodna pitanja:
- „1. Treba li [IRPH španjolskih štedionica] biti predmet sudske zaštite u smislu ispitivanja radi provjere je li taj indeks razumljiv potrošaču, a da pritom nije zapreka to što je uređen podzakonskom ili upravnom normom, pri čemu taj slučaj nije predviđen člankom 1. stavkom 2. Direktive 93/13 jer nije riječ o obveznoj odredbi, nego o ugovornoj promjenjivoj kamatnoj stopi koju trgovac fakultativno uključuje u ugovor?
2. (a) U skladu s člankom 4. stavkom 2. Direktive 93/13, koji nije prenesen u [španjolski] pravni sustav, je li u suprotnosti s tom direktivom, posebno njezinim člankom 8., to da se španjolski sud pozove na tu odredbu i primjenjuje ju ako zakonodavac namjerno nije prenio tu odredbu jer je želio osigurati sveobuhvatnu zaštitu za sve odredbe koje trgovac može unijeti u ugovor koji sklapa s potrošačima, uključujući kad se one odnose na glavni predmet ugovora, pa i onda ako su sastavljene jasno i razumljivo?
2. (b) U svakom slučaju, je li za razumijevanje bitne ugovorne odredbe, konkretno IRPH-a [španjolskih štedionica], potrebno dostaviti informacije ili oglasne materijale u vezi sa svim ili nekim od ovih činjenica odnosno podataka:
- i. objasniti način određivanja referentne stope, odnosno obavijestiti o činjenici da taj indeks uz nominalnu kamatu uključuje i naknade i druge troškove, da je riječ o jednostavnom neponderiranom prosjeku, da je trgovac dužan znati i obavijestiti da [mora] primijeniti negativni diferencijal i da dostavljeni podaci nisu javni, za razliku od uobičajenog indeksa, [indeksa Euribor];
 - ii. objasniti kako se taj indeks mijenjao u prošlosti i kako se može mijenjati u budućnosti, dati informacije i u oglasu uključiti grafove koji potrošaču jasno i razumljivo objašnjavaju promjene ove specifične stope u odnosu na [indeks Euribor], dakle stopu koja se obično primjenjuje na kredite osigurane hipotekom?

2. (c) Ako Sud zaključi da sud koji je uputio zahtjev treba ispitati nepoštenost ugovornih odredbi i odlučiti o svim posljedicama u skladu sa svojim nacionalnim pravom, potrebno je postaviti mu sljedeće pitanje: ne ukazuje li nepostojanje informacija o svim tim elementima na nerazumijevanje ugovorne odredbe jer ona prosječnom potrošaču nije jasna (članak 4. stavak 2. Direktive 93/13), odnosno ne znači li ispuštanje te informacije da trgovac nije pošteno postupao [prema potrošaču], u smislu da potrošač ne bi bio pristao na vezivanje kredita uz IRPH [španjolskih štedionica] da je o tome bio primjereno obaviješten?
3. Ako se utvrdi da je IRPH [španjolskih štedionica] [...] ništetan te ne bude postignut sporazum ili on bude za potrošača još štetniji, koja bi od ove dvije posljedice bila u skladu s člankom 6. stavkom 1. i člankom 7. stavkom 1. Direktive 93/13:
 - i. izmjena ugovora primjenom uobičajenog zamjenskog indeksa, [indeksa Euribor], s obzirom na to da je riječ o ugovoru koji je u bitnome vezan za kamatu u korist [kreditne] institucije [koja ima status] trgovca;
 - ii. prestanak primjene kamata, pri čemu ostaje samo obveza zajmoprimca ili dužnika da otplati pozajmljenu glavicu u ugovorom predviđenim rokovima?"

O prethodnim pitanjima

Prvo pitanje

- 27 Uvodno valja podsjetiti na to da je, prema ustaljenoj sudskoj praksi, u okviru postupka suradnje između nacionalnih sudova i Suda uspostavljene u članku 267. UFEU-a na Sudu da nacionalnom sudu pruži koristan odgovor koji će mu omogućiti da riješi spor koji se pred njim vodi. U tom smislu, Sud će prema potrebi preoblikovati pitanja koja su mu postavljena (presuda od 7. kolovoza 2018., Smith, C-122/17, EU:C:2018:631, t. 34.).
- 28 U tom smislu, prvo se pitanje samo po sebi, naravno, odnosi na IRPH španjolskih štedionica. Međutim, u cilju davanja korisnog odgovora sudu koji je uputio zahtjev, navedeno pitanje treba shvatiti u smislu da taj sud njime pita treba li članak 1. stavak 2. Direktive 93/13 tumačiti na način da je iz njezina područja primjene isključena odredba ugovora o hipotekarnom kreditu sklopljenog između potrošača i trgovca koja predviđa da se kamatna stopa koja se primjenjuje na kredit temelji na jednom od službenih referentnih indeksa predviđenih nacionalnim propisom koje kreditne institucije mogu primjenjivati na hipotekarne kredite.
- 29 Prema toj odredbi, ugovorne odredbe koje su odraz obaveznih zakonskih ili regulatornih odredaba ne podliježu odredbama Direktive 93/13.
- 30 Navedenom se odredbom, dakle, uvodi isključenje navedenih ugovornih odredbi iz područja primjene Direktive 93/13, pri čemu se to isključenje mora usko tumačiti (vidjeti u tom smislu presudu od 20. rujna 2017., Andrić i dr., C-186/16, EU:C:2017:703, t. 27. i 31. te navedenu sudsku praksu).
- 31 To isključenje pretpostavlja ispunjenje dvaju uvjeta: s jedne strane, ugovorna odredba mora biti odraz zakonske ili podzakonske norme, a s druge strane, ta norma mora biti prisilne naravi (presude od 10. rujna 2014., Kušionová C-34/13, EU:C:2014:2189, t. 78. i od 20. rujna 2017., Andrić i dr., C-186/16, EU:C:2017:703, t. 28.).
- 32 Kako bi se utvrdilo jesu li ti uvjeti ispunjeni, Sud je zaključio da je na nacionalnom sudu da provjeri je li konkretna ugovorna odredba odraz odredbi nacionalnog prava koje se prisilno primjenjuju među ugovornim stranama neovisno o njihovoj volji ili onih koje su dispozitivne naravi i stoga automatski primjenjive, odnosno ako se ugovorne strane u tom smislu nisu drukčije sporazumjele (presude od

21. ožujka 2013., RWE Vertrieb, C-92/11, EU:C:2013:180, t. 26.; od 10. rujna 2014., Kušionová C-34/13, EU:C:2014:2189, t. 79. i od 20. rujna 2017., Andriuc i dr., C-186/16, EU:C:2017:703, t. 29. i 30.).

- 33 U konkretnom slučaju iz opisa nacionalnog propisa mjerodavnog u glavnom predmetu, kako ga je iznio sud koji je uputio zahtjev, proizlazi da taj propis nije sadržavao obvezu da se u ugovornim odredbama o naknadi uključenima u ugovore o hipotekarnom kreditu mora predvidjeti primjena jednog od šest službenih indeksa predviđenih u Circularu 8/1990 del Banco de España, a entidades de crédito, sobre transparencia de las operaciones y protección de la clientela (Okružnica 8/1999 Španjolske narodne banke upućena kreditnim institucijama o transparentnosti transakcija i zaštiti klijenata) od 7. rujna 1990. (BOE br. 226 od 20. rujna 1990., str. 27498.), u verziji koja se primjenjuje u glavnom postupku (u daljnjem tekstu: Okružnica 8/1990).
- 34 U tom smislu proizlazi, kao što je to nezavisni odvjetnik u bitnome istaknuo u točkama 78. do 83. svojeg mišljenja, da – pod uvjetom da to provjeri sud koji je uputio zahtjev – Odluka od 5. svibnja 1994. za kredite s promjenjivom kamatnom stopom nije propisivala primjenu službenog referentnog indeksa, uključujući IRPH španjolskih štedionica, već je samo utvrđivala uvjete koje „referentni[i] indeks[i] ili stop[e]” moraju ispunjavati da bi ih kreditne institucije mogle primjenjivati.
- 35 Pod uvjetom da to eventualno provjeri sud koji je uputio zahtjev, Bankia je, dakle, imala mogućnost, kao što to proizlazi iz točke 3.bis stavka 1. točke (d) Priloga II. Odluci od 5. svibnja 1994., odrediti promjenjivu kamatnu stopu „na neki drugi način, pod uvjetom da je korisniku kredita jasna, konkretna i razumljiva i da je u skladu s pravom”.
- 36 Prema tome, upućivanje u spornoj ugovornoj odredbi na IRPH španjolskih štedionica u svrhu izračuna dugovanih kamata u okviru ugovora o kojem je riječ u glavnom postupku ne proizlazi iz prisilne zakonske ili podzakonske norme u smislu sudske prakse na koju se podsjeća u točkama 31. i 32. ove presude. Pod uvjetom da to provjeri sud koji je uputio zahtjev, ta je ugovorna odredba, dakle, obuhvaćena područjem primjene Direktive 93/13.
- 37 Slijedom navedenog, na prvo pitanje valja odgovoriti da članak 1. stavak 2. Direktive 93/13 treba tumačiti na način da u njezino područje primjene ulazi odredba ugovora o hipotekarnom kreditu sklopljenog između potrošača i trgovca koja predviđa da se kamatna stopa koja se primjenjuje na kredit temelji na jednom od službenih referentnih indeksa predviđenih nacionalnim propisom koje kreditne institucije mogu primjenjivati na hipotekarne kredite, ako taj propis ne predviđa ni prisilnu primjenu tog indeksa neovisno o izboru tih strana ni njegovu dispozitivnu primjenu u slučaju nepostojanja drukčijeg dogovora između tih strana.

Drugo pitanje, točka (a)

- 38 Drugim pitanjem, točkom (a) sud koji je uputio zahtjev pita treba li Direktivu 93/13, posebno njezin članak 8., tumačiti na način da joj se protivi to da sud države članice primijeni njezin članak 4. stavak 2. u svrhu neprovođenja nadzora moguće nepoštenosti jasno i razumljivo sastavljene ugovorne odredbe koja se odnosi na glavni predmet ugovora, u slučaju kad ta odredba direktive nije prenesena u pravni sustav te države članice.
- 39 Međutim, iz objašnjenja sadržanih u odluci kojom se upućuje prethodno pitanje u pogledu drugog pitanja proizlazi da se prvim njegovim dijelom sud koji je uputio zahtjev konkretno pita ima li nacionalni sud, čak i ako članak 4. stavak 2. Direktive 93/13 nije prenesen u nacionalno pravo, mogućnost nadzora ispunjava li ugovorna odredba, kao što je to sporna ugovorna odredba, zahtjev transparentnosti predviđen tom direktivom.

- 40 U konkretnom slučaju uvodno treba napomenuti da je sud koji je uputio zahtjev postavio drugo pitanje, točku (a) polazeći od pretpostavke da članak 4. stavak 2. Direktive 93/13 nije prenesen u španjolski pravni sustav.
- 41 Bankia i španjolska vlada pak tvrde da je Tribunal Supremo (Vrhovni sud, Španjolska) u presudama 406/2012 od 18. lipnja 2012. (ES:TS:2012:5966) i 241/2013 od 9. svibnja 2013. (ES:TS:2013:1916) naglasio da je španjolski zakonodavac članak 4. stavak 2. Direktive 93/13 prenio u nacionalno pravo donošenjem Leya 7/1998 sobre condiciones generales de la contratación (Zakon 7/1998 o općim uvjetima ugovora) od 13. travnja 1998. (BOE br. 89 od 14. travnja 1998., str. 12304.). Tvrde da iz tih presuda proizlazi, prvo, da je izraz „pravedna ravnoteža protučinidaba”, koji se u španjolskom zakonodavstvu upotrebljavao prije donošenja Direktive 93/13, zamijenjen izrazom „znatn[a] neravnotež[a] u pravima i obvezama”, kako bi se ograničio nadzor eventualne nepoštenosti ugovorne odredbe, drugo, da cijena i ravnoteža činidbi ne mogu biti predmet nadzora u užem smislu i, treće, da bitni sastojci ugovora, iako su isključeni iz sadržajnog nadzora, ipak mogu biti predmet nadzora u pogledu kriterija uključivanja i transparentnosti.
- 42 Međutim, imajući u vidu pojašnjenje navedeno u točki 39. ove presude u pogledu dosega točke (a) drugog pitanja, nema potrebe izjašnjavati se o tome je li članak 4. stavak 2. Direktive 93/13 stvarno prenesen u španjolski pravni sustav.
- 43 Naime, treba podsjetiti na to da se, prema ustaljenoj sudskoj praksi, sustav zaštite koji je uspostavljen Direktivom 93/13 temelji na ideji da se potrošač nalazi u slabijem položaju u odnosu na trgovca kako u pogledu pregovaračke snage tako i u pogledu razine obaviještenosti – položaju koji vodi do pristanka na uvjete koje je trgovac prethodno sastavio, bez mogućnosti utjecaja na njihov sadržaj (vidjeti, među ostalim, presude od 3. lipnja 2010., Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Madrid, C-484/08, EU:C:2010:309, t. 27. i navedenu sudsku praksu te od 26. ožujka 2019., Abanca Corporación Bancaria i Bankia, C-70/17 i C-179/17, EU:C:2019:250, t. 49.).
- 44 S obzirom na takav slabiji položaj, Direktiva 93/13 obvezuje države članice da propišu mehanizam koji bi osigurao da bilo koja ugovorna odredba o kojoj se nije pojedinačno pregovaralo može biti podvrgnuta ispitivanju kako bi se ocijenilo je li eventualno nepoštena. S tim u vezi, nacionalni sud dužan je utvrditi, uzimajući u obzir kriterije navedene u članku 3. stavku 1. i članku 5. Direktive 93/13, ispunjava li takva ugovorna odredba, s obzirom na okolnosti konkretnog slučaja, zahtjeve savjesnosti i poštenja, ravnoteže i transparentnosti, kako ih postavlja ta direktiva (vidjeti u tom smislu presude od 21. ožujka 2013., RWE Vertrieb, C-92/11, EU:C:2013:180, t. 42. do 48.; od 30. travnja 2014., Kásler i Káslerné Rábai, C-26/13, EU:C:2014:282, t. 40. i od 26. ožujka 2019., Abanca Corporación Bancaria i Bankia, C-70/17 i C-179/17, EU:C:2019:250, t. 50.).
- 45 Međutim, članak 4. stavak 2. Direktive 93/13 u vezi s njezinim člankom 8. omogućuje državama članicama da u propisu kojim prenose tu direktivu predvide da se „procjena o tome jesu li neke odredbe nepoštene” ne odnosi na ugovorne odredbe obuhvaćene tom odredbom ako su jasno i razumljivo sastavljene (vidjeti u tom smislu presude od 3. lipnja 2010., Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Madrid, C-484/08, EU:C:2010:309, t. 32. i od 30. travnja 2014., Kásler i Káslerné Rábai, C-26/13, EU:C:2014:282, t. 41.).
- 46 Sud je zatim naglasio se isti taj zahtjev jasnog i razumljivog sastavljanja navodi u članku 5. Direktive 93/13, sukladno kojem ugovorne odredbe „uvijek” moraju ispunjavati taj zahtjev (vidjeti u tom smislu presude od 30. travnja 2014., Kásler i Káslerné Rábai, C-26/13, EU:C:2014:282, t. 67. i 68. te od 20. rujna 2017., Andriuc i dr., C-186/16, EU:C:2017:703, t. 43.). Iz toga slijedi da se potonji primjenjuje u svakom slučaju, uključujući i onda kad ugovorna odredba ulazi u područje primjene članka 4. stavka 2. navedene direktive, čak i ako dotična država članica nije prenijela tu odredbu. Taj se zahtjev ne može svesti samo na razumljivost ugovorne odredbe na formalnoj i gramatičkoj razini (presuda od 30. travnja 2014., Kásler i Káslerné Rábai, C-26/13, EU:C:2014:282, t. 71.).

47 Na drugo pitanje, točku (a) valja odgovoriti da Direktivu 93/13, posebno njezin članak 4. stavak 2. i članak 8., treba tumačiti na način da je sud države članice dužan provjeriti jasnoću i razumljivost ugovorne odredbe koja se odnosi na glavni predmet ugovora, i to neovisno o tome je li njezin članak 4. stavak 2. prenesen u pravni sustav te države članice.

Drugo pitanje, točke (b) i (c)

48 Drugim pitanjem, točkama (b) i (c) sud koji je uputio zahtjev u bitnome pita treba li Direktivu 93/13, posebno njezin članak 4. stavak 2. i članak 5., tumačiti na način da radi poštovanja zahtjeva transparentnosti ugovorne odredbe u okviru ugovora o hipotekarnom kreditu u kojoj se određuje promjenjiva kamatna stopa, čiji se način izračuna smatra složenim za prosječnog potrošača, trgovac mora potrošaču priopćiti informacije o metodi izračuna indeksa na temelju kojeg se ta kamatna stopa izračunava te o ranijim i eventualnim budućim kretanjima tog indeksa.

49 U tom pogledu, kao što je to nezavisni odvjetnik istaknuo u točkama 106. do 109. svojeg mišljenja, prema ustaljenoj sudskoj praksi Suda u pogledu zahtjeva transparentnosti, informiranje prije sklapanja ugovora o ugovornim uvjetima i posljedicama njegova sklapanja od temeljne je važnosti za potrošača. On, među ostalim, i na osnovi te informacije donosi odluku o tome želi li biti ugovorno vezan uvjetima koje je prethodno sastavio trgovac (presude od 21. ožujka 2013., RWE Vertrieb, C-92/11, EU:C:2013:180, t. 44.; od 30. travnja 2014., Kásler i Káslerné Rábai, C-26/13, EU:C:2014:282, t. 70.; od 21. prosinca 2016., Gutiérrez Naranjo i dr., C-154/15, C-307/15 i C-308/15, EU:C:2016:980, t. 50. i od 20. rujna 2017., Andriuc i dr., C-186/16, EU:C:2017:703, t. 48.).

50 Iz toga slijedi, kao što je to već istaknuto u točki 46. ove presude, da se zahtjev transparentnosti ugovornih odredbi, koji proizlazi iz članka 4. stavka 2. i članka 5. Direktive 93/13, ne može svesti samo na razumljivost tih odredbi na formalnoj i gramatičkoj razini. Budući da se sustav zaštite uspostavljen tom direktivom temelji na ideji da je potrošač u slabijem položaju u odnosu na trgovca, osobito u pogledu razine obaviještenosti, zahtjev jasnog i razumljivog sastavljanja ugovornih odredbi, a samim time i transparentnosti, predviđen tom direktivom treba shvatiti u širem smislu (presude od 30. travnja 2014., Kásler i Káslerné Rábai, C-26/13, EU:C:2014:282, t. 71. i 72. te od 20. rujna 2017., Andriuc i dr., C-186/16, EU:C:2017:703, t. 44.).

51 Kada je riječ o odredbi kojom se u okviru ugovora o hipotekarnom kreditu predviđa naknada za taj kredit u obliku kamata koje se obračunavaju na temelju promjenjive stope, taj zahtjev treba, dakle, shvatiti tako da određuje ne samo da dotična ugovorna odredba potrošaču mora biti razumljiva na formalnoj i gramatičkoj razini nego i da prosječan potrošač, koji je uobičajeno obaviješten i postupava s dužnom pažnjom i razboritošću, može shvatiti konkretno funkcioniranje načina izračuna te stope i samim time na osnovi preciznih i razumljivih kriterija procijeniti potencijalno značajne ekonomske posljedice koje bi takva ugovorna odredba mogla imati na njegove financijske obveze (vidjeti u tom smislu i po analogiji presude od 30. travnja 2014., Kásler i Káslerné Rábai, C-26/13, EU:C:2014:282, t. 75. i od 20. rujna 2017., Andriuc i dr., C-186/16, EU:C:2017:703, t. 51.).

52 Budući da je Sud nadležan samo za tumačenje odredbi prava Unije, u konkretnom slučaju Direktive 93/13 (vidjeti u tom smislu presudu od 21. ožujka 2013., RWE Vertrieb, C-92/11, EU:C:2013:180, t. 48. i navedenu sudsku praksu), isključivo je na sudu koji je uputio zahtjev da u tom smislu obavi potrebne provjere, uzimajući u obzir sve relevantne elemente činjeničnog stanja, uključujući oglašavanje i informacije koje je davatelj kredita učinio dostupnima u sklopu pregovora o sklapanju ugovora o kreditu (presude od 30. travnja 2014., Kásler i Káslerné Rábai, C-26/13, EU:C:2014:282, t. 74.; od 26. veljače 2015., Matei, C-143/13, EU:C:2015:127, t. 75. i od 20. rujna 2017., Andriuc i dr., C-186/16, EU:C:2017:703, t. 46.). Konkretno, na nacionalnom je sudu da provjeri, kada razmatra sve okolnosti sklapanja ugovora, jesu li u predmetnom slučaju potrošaču bili priopćeni svi elementi koji bi mogli imati utjecaja na opseg njegove obveze, a na temelju kojih on može ocijeniti osobito ukupnu cijenu svojeg zajma. Odlučujuću ulogu u toj ocjeni ima, s jedne strane, pitanje jesu li ugovorne

odredbe sastavljene jasno i razumljivo, tako da prosječnom potrošaču, kako je opisan u točki 51. ove presude, omogućuje procjenu te cijene, i, s druge strane, okolnost povezana s nenavođenjem u ugovoru o kreditu informacija koje se smatraju bitnima s obzirom na narav robe ili usluga koje su predmet tog ugovora (presuda od 20. rujna 2017., Andriuc i dr., C-186/16, EU:C:2017:703, t. 47. i navedena sudska praksa).

- 53 Kada je riječ o ugovornoj odredbi poput one spomenute u točki 51. ove presude, koja upućuje na varijabilnu stopu čija se točna vrijednost ne može odrediti u ugovoru o kreditu za cijelo trajanje tog ugovora, treba reći da je, kao što je to nezavisni odvjetnik istaknuo u točkama 122. i 123. svojeg mišljenja, za potrebe tog ispitivanja relevantna činjenica da su osnovne informacije o izračunu IRPH-a španjolskih štedionica bile lako dostupne svima koji su željeli ugovoriti hipotekarni kredit, zato što su se te informacije navodile u Okružnici 8/1990, objavljenoj u *Boletín Oficial del Estado*. Iz te je činjenice, naime, potrošač koji postupa s dužnom pažnjom i razboritošću mogao shvatiti da se taj indeks izračunava na temelju prosječne vrijednosti stope na hipotekarne kredite u trajanju duljem od tri godine za kupnju stana, čime je uključen prosjek marži i troškova koje primjenjuju te institucije, i da se u dotičnom ugovoru o hipotekarnom kreditu taj indeks zaokruživao na iduću četvrtinu postotnog boda, na što se još dodavala marža od 0,25 %.
- 54 Za ocjenjivanje transparentnosti sporne ugovorne odredbe relevantna je i činjenica da su prema nacionalnom propisu koji je bio na snazi u vrijeme sklapanja ugovora o kojem je riječ u glavnom postupku kreditne institucije bile dužne obavijestiti potrošače o kretanjima IRPH-a španjolskih štedionica tijekom dviju kalendarskih godina prije sklapanja ugovora o kreditu kao i o zadnjoj dostupnoj vrijednosti. Takve informacije također mogu potrošaču ponuditi objektivni pokazatelj o financijskim posljedicama koje proizlaze iz primjene takvog indeksa i predstavljaju korisno mjerilo usporedbe između izračuna promjenjive kamatne stope na temelju IRPH-a španjolskih štedionica i drugih formula za izračun kamatne stope.
- 55 Sud koji je uputio zahtjev morat će stoga provjeriti je li Bankia u okviru sklapanja ugovora iz glavnog postupka stvarno poštovala sve obveze obavještanja predviđene nacionalnim propisom.
- 56 Slijedom navedenih razmatranja, na drugo pitanje, točke (b) i (c) valja odgovoriti da Direktivu 93/13, posebno njezin članak 4. stavak 2. i članak 5., treba tumačiti na način da, radi poštovanja zahtjeva transparentnosti ugovorne odredbe kojom se određuje promjenjiva kamatna stopa u okviru ugovora o hipotekarnom kreditu, ta ugovorna odredba ne samo da mora biti razumljiva na formalnoj i gramatičkoj razini nego mora i omogućavati da prosječan potrošač, koji je uredno obaviješten i postupa s dužnom pažnjom i razboritošću, može shvatiti konkretno funkcioniranje načina izračuna te stope i samim time na osnovi preciznih i razumljivih kriterija procijeniti potencijalno značajne ekonomske posljedice takve ugovorne odredbe na svoje financijske obveze. Posebno relevantne informacije u svrhu ispitivanja koje nacionalni sud u tom pogledu mora provesti predstavljaju, s jedne strane, činjenica da su osnovne informacije o izračunu te stope lako dostupne svima koji su željeli ugovoriti hipotekarni kredit, zbog toga što je način izračuna te stope objavljen, te, s druge strane, pružanje informacija o prošlim kretanjima indeksa na temelju kojeg se ta stopa izračunava.

Treće pitanje

- 57 Trećim pitanjem sud koji je uputio zahtjev u bitnome pita treba li članak 6. stavak 1. i članak 7. stavak 1. Direktive 93/13 tumačiti na način da im se protivi to da, u slučaju ništetnosti nepoštene ugovorne odredbe kojom se određuje referentni indeks za izračun promjenjivih kamata za kredit, a ne postoji suprotni sporazum između strana, nacionalni sud zamijeni taj indeks zakonskim indeksom ili naloži korisniku kredita da otplati pozajmljenu glavnica u rokovima predviđenima tim ugovorom, bez plaćanja kamata.

- 58 U prvom redu treba podsjetiti na to da su, u skladu s člankom 6. stavkom 1. Direktive 93/13, nacionalni sudovi obvezni izuzeti iz primjene nepoštene ugovorne odredbe kako one ne bi imale obvezujuće učinke na potrošača, osim ako se potrošač tomu protivi (vidjeti u tom smislu presude od 4. lipnja 2009., Pannon GSM, C-243/08, EU:C:2009:350, t. 35.; od 14. lipnja 2012., Banco Español de Crédito, C-618/10, EU:C:2012:349, t. 65. i od 26. ožujka 2019., Abanca Corporación Bancaria i Bankia, C-70/17 i C-179/17, EU:C:2019:250, t. 52.).
- 59 Nadalje, prema sudskoj praksi Suda, članak 6. stavak 1. Direktive 93/13 treba tumačiti na način da mu se protivi pravilo nacionalnog prava koje, u slučaju kada nacionalni sud utvrdi ništetnost nepoštene odredbe u ugovoru sklopljenom između trgovca i potrošača, tom sudu omogućuje dopunu tog ugovora uz izmjenu sadržaja te ugovorne odredbe (presude od 14. lipnja 2012., Banco Español de Crédito, C-618/10, EU:C:2012:349, t. 73.; od 30. travnja 2014., Kásler i Káslerné Rábai, C-26/13, EU:C:2014:282, t. 77. i od 26. ožujka 2019., Abanca Corporación Bancaria i Bankia, C-70/17 i C-179/17, EU:C:2019:250, t. 53.).
- 60 Stoga, kada bi nacionalni sud mogao izmijeniti sadržaj nepoštenih odredbi u takvom ugovoru, takva mogućnost mogla bi naštetiti ostvarenju dugoročnog cilja postavljenog člankom 7. Direktive 93/13. Naime, takva mogućnost pridonijela bi gubitku preventivnog učinka prema trgovcima jednostavnim izuzimanjem nepoštenih ugovornih odredbi od primjene u odnosu na potrošača, s obzirom na to da bi trgovci ostali u napasti da koriste takve odredbe znajući da bi nacionalni sud, čak i kada bi ih morao proglasiti ništetnima, mogao nadopuniti ugovor koliko je potrebno da se zaštiti interes tih trgovaca (presude od 14. lipnja 2012., Banco Español de Crédito, C-618/10, EU:C:2012:349, t. 69.; od 30. travnja 2014., Kásler i Káslerné Rábai, C-26/13, EU:C:2014:282, t. 79. i od 26. ožujka 2019., Abanca Corporación Bancaria i Bankia, C-70/17 i C-179/17, EU:C:2019:250, t. 54.).
- 61 Međutim, Sud je već zaključio da se, u situaciji kada se ugovor sklopljen između trgovca i potrošača ne može održati nakon ukidanja nepoštene ugovorne odredbe, članku 6. stavku 1. Direktive 93/13 ne protivi to da nacionalni sud, primjenom načela ugovornog prava, ukine nepoštenu ugovornu odredbu zamjenjujući je dispozitivnom odredbom nacionalnog prava u situacijama u kojima sud zbog utvrđivanja ništetnosti nepoštene ugovorne odredbe mora ugovor u cijelosti utvrditi ništetnim, izlažući time potrošača za njega osobito štetnim posljedicama, na način da ga se time kažnjava (vidjeti u tom smislu presude od 30. travnja 2014., Kásler i Káslerné Rábai, C-26/13, EU:C:2014:282, t. 80. do 84.; od 26. ožujka 2019., Abanca Corporación Bancaria i Bankia, C-70/17 i C-179/17, EU:C:2019:250, t. 56. i 64. te od 3. listopada 2019., Dziubak, C-260/18, EU:C:2019:819, t. 48.).
- 62 S tim u vezi, Sud je smatrao da je takva zamjena u potpunosti opravdana s obzirom na cilj Direktive 93/13. Naime, ona je u skladu s ciljem članka 6. stavka 1. Direktive 93/13, s obzirom na to da je njezin cilj zamijeniti formalnu ravnotežu koju ugovor uspostavlja između prava i obveza ugovornih strana stvarnom ravnotežom kojom se ponovno uspostavlja jednakost između potonjih, a ne dovesti do utvrđivanja ništetnosti svih ugovora s nepoštenim odredbama (vidjeti u tom smislu presude od 30. travnja 2014., Kásler i Káslerné Rábai, C-26/13, EU:C:2014:282, t. 81. i 82. i navedenu sudsku praksu te od 26. ožujka 2019., Abanca Corporación Bancaria i Bankia, C-70/17 i C-179/17, EU:C:2019:250, t. 57.).
- 63 Kada, u situaciji poput one opisane u točki 61. ove presude, ne bi bilo dopušteno nepoštenu ugovornu odredbu zamijeniti dispozitivnom odredbom nacionalnog prava te bi sud morao cijeli ugovor proglasiti ništetnim, potrošač bi mogao biti izložen osobito štetnim posljedicama, zbog čega bi mogla biti ugrožena odvratajuća funkcija utvrđivanja ništetnosti ugovora. Naime, kada je riječ o ugovoru o kreditu, takvo utvrđivanje ništetnosti dovelo bi u načelu do neposrednog dospijeca na naplatu preostalog iznosa kredita, koji bi svojom veličinom mogao nadići financijsku sposobnost potrošača, pa bi slijedom toga ono imalo prije za cilj sankcionirati potrošača, a ne davatelja kredita, kojega se takvim postupanjem ne bi odvratio od uključivanja takvih odredbi u ugovore koji su dio njegove ponude

(vidjeti u tom smislu presude od 30. travnja 2014., Kásler i Káslerné Rábai, C-26/13, EU:C:2014:282, t. 83. i 84. te od 26. ožujka 2019., Abanca Corporación Bancaria i Bankia, C-70/17 i C-179/17, EU:C:2019:250, t. 58.).

- 64 Treba zaključiti da, u situaciji u kojoj se ugovor o hipotekarnom kreditu sklopljen između trgovca i potrošača ne može održati nakon ukidanja nepoštene ugovorne odredbe koja upućuje na zakonski indeks za izračun promjenjive kamatne stope primjenjive na kredit, članak 6. stavak 1. Direktive 93/13 ne treba tumačiti na način da mu se protivi to da nacionalni sud, radi izbjegavanja ništetnosti tog ugovora, zamijeni tu ugovornu odredbu indeksom propisanim dispozitivnom normom nacionalnog prava jer bi utvrđivanje ništetnosti ugovora potrošača izložilo osobito štetnim posljedicama (vidjeti po analogiji presudu od 26. ožujka 2019., Abanca Corporación Bancaria i Bankia, C-70/17 i C-179/17, EU:C:2019:250, t. 59.).
- 65 U konkretnom slučaju sporna ugovorna odredba predviđa da se promjenjiva kamatna stopa izračunava na temelju IRPH-a španjolskih štedionica. Međutim, iz spisa kojim Sud raspolaže razvidno je da je taj zakonski indeks, predviđen Okružnicom 8/1990, sukladno petnaestoj dodatnoj odredbi Zakona 14/2013 od 27. rujna 2013., nadomjestio zamjenski indeks koji španjolska vlada naziva „dispozitivnim”. Naime, pod uvjetom da to provjeri sud koji je uputio zahtjev, navedenom se dodatnom odredbom predviđa primjena tog zamjenskog indeksa ako se ugovorne strane nisu drukčije sporazumjele.
- 66 U tom kontekstu, ako sud koji je uputio zahtjev utvrdi, prvo, nepoštenost sporne ugovorne odredbe, drugo, da ugovor o hipotekarnom kreditu iz glavnog postupka bez te odredbe ne može nastaviti postojati i, treće, da bi utvrđivanje ništetnosti tog ugovora tužitelja iz glavnog postupka izložilo osobito štetnim posljedicama, on bi tu ugovornu odredbu mogao zamijeniti zamjenskim indeksom predviđenim Zakonom 14/2013 od 27. rujna 2013., pod uvjetom da se može smatrati da je on dispozitivne naravi s gledišta nacionalnog prava.
- 67 Na treće pitanje stoga valja odgovoriti da članak 6. stavak 1. i članak 7. stavak 1. Direktive 93/13 treba tumačiti na način da im se ne protivi to da, u slučaju ništetnosti nepoštene ugovorne odredbe kojom se određuje referentni indeks za izračun promjenjivih kamata za kredit, nacionalni sud zamijeni taj indeks zakonskim indeksom koji se primjenjuje kad ne postoji suprotni sporazum ugovornih strana, ako dotični ugovor o hipotekarnom kreditu ne može nastaviti postajati u slučaju ukidanja te nepoštene ugovorne odredbe te ako bi utvrđivanje ništetnosti tog ugovora u cijelosti potrošača izložilo osobito štetnim posljedicama.

Zahtjev za ograničenje vremenskih učinaka ove presude

- 68 Budući da je treće prethodno pitanje postavljeno pod pretpostavkom da se utvrdi „ništetnost IRPH-a španjolskih štedionica”, španjolska je vlada u svojim pisanim i usmenim očitovanjima pred Sudom zatražila da Sud ograniči vremenske učinke svoje presude. Treba napomenuti da se zahtjev španjolske vlade temelji na pretpostavci da bi, u slučaju ništetnosti ugovorne odredbe kao što je to sporna ugovorna odredba, ugovor o kreditu nastavio postojati bez plaćanja kamata.
- 69 Kao što se to podsjeća u točki 52. ove presude, nadležnost Suda odnosi se samo na tumačenje odredbi prava Unije, u konkretnom slučaju Direktive 93/13.
- 70 Iz odgovora na treće prethodno pitanje proizlazi da je, u slučaju ništetnosti ugovorne odredbe kao što je to sporna ugovorna odredba, nacionalni sud ovlašten, pod uvjetima na koje se podsjeća u točki 67. ove presude, indeks utvrđen u ugovornoj odredbi zamijeniti zakonskim indeksom koji se primjenjuje kad ne postoji suprotni sporazum ugovornih strana.

- 71 U tom okolnostima financijske posljedice moguće ništetnosti takve ugovorne odredbe za bankarske institucije pojedinačno i za bankarski sustav kao cjelinu ne mogu se odrediti samo na temelju tumačenja prava Unije koje je Sud dao u okviru ovog predmeta (vidjeti po analogiji presudu od 21. ožujka 2013., RWE Vertrieb, C-92/11, EU:C:2013:180, t. 60. i 61.).
- 72 Slijedi da učinke ove presude ne treba vremenski ograničiti.

Troškovi

- 73 Budući da ovaj postupak ima značaj prethodnog pitanja za stranke glavnog postupka pred sudom koji je uputio zahtjev, na tom je sudu da odluči o troškovima postupka. Troškovi podnošenja očitovanja Sudu, koji nisu troškovi spomenutih stranaka, ne nadoknađuju se.

Slijedom navedenog, Sud (veliko vijeće) odlučuje:

- 1. Članak 1. stavak 2. Direktive Vijeća 93/13/EEZ od 5. travnja 1993. o nepoštenim uvjetima u potrošačkim ugovorima treba tumačiti na način da u njezino područje primjene ulazi odredba ugovora o hipotekarnom kreditu sklopljenog između potrošača i trgovca koja predviđa da se kamatna stopa koja se primjenjuje na kredit temelji na jednom od službenih referentnih indeksa predviđenih nacionalnim propisom koje kreditne institucije mogu primjenjivati na hipotekarne kredite, ako taj propis ne predviđa ni prisilnu primjenu tog indeksa neovisno o izboru tih strana ni njegovu dispozitivnu primjenu u slučaju nepostojanja drukčijeg dogovora između tih strana.**
- 2. Direktivu 93/13, posebno njezin članak 4. stavak 2. i članak 8., treba tumačiti na način da je sud države članice dužan provjeriti jasnoću i razumljivost ugovorne odredbe koja se odnosi na glavni predmet ugovora, i to neovisno o tome je li članak 4. stavak 2. te direktive prenesen u pravni sustav te države članice.**
- 3. Direktivu 93/13, posebno njezin članak 4. stavak 2. i članak 5., treba tumačiti na način da, radi poštovanja zahtjeva transparentnosti ugovorne odredbe kojom se određuje promjenjiva kamatna stopa u okviru ugovora o hipotekarnom kreditu, ta ugovorna odredba ne samo da mora biti razumljiva na formalnoj i gramatičkoj razini nego mora i omogućavati da prosječan potrošač, koji je uredno obaviješten i postupa s dužnom pažnjom i razboritošću, može shvatiti konkretno funkcioniranje načina izračuna te stope i samim time na osnovi preciznih i razumljivih kriterija procijeniti potencijalno značajne ekonomske posljedice takve ugovorne odredbe na svoje financijske obveze. Posebno relevantne informacije u svrhu ispitivanja koje nacionalni sud u tom pogledu mora provesti predstavljaju, s jedne strane, činjenica da su osnovne informacije o izračunu te stope lako dostupne svima koji su željeli ugovoriti hipotekarni kredit, zbog toga što je način izračuna te stope objavljen, te, s druge strane, pružanje informacija o prošlim kretanjima indeksa na temelju kojeg se ta stopa izračunava.**
- 4. Članak 6. stavak 1. i članak 7. stavak 1. Direktive 93/13 treba tumačiti na način da im se ne protivi to da, u slučaju ništetnosti nepoštenih ugovorne odredbe kojom se određuje referentni indeks za izračun promjenjivih kamata za kredit, nacionalni sud zamijeni taj indeks zakonskim indeksom koji se primjenjuje kad ne postoji suprotni sporazum ugovornih strana, ako dotični ugovor o hipotekarnom kreditu ne može nastaviti postajati u slučaju ukidanja te nepoštenih ugovorne odredbe te ako bi utvrđivanje ništetnosti tog ugovora u cijelosti potrošača izložilo osobito štetnim posljedicama.**

Potpisi